

P O Z N A J E M O L I S V O J J E Z I K ?

BATINA IMA DVA KRAJA:
KOJI JE BOLJE IZVUĆI?

Kad se kaže da batina ima dva kraja, odmah pomišljamo da je jedan bolji, a drugi gori. Pokušamo li odgovoriti koji je bolji, odgovor neće biti lak. Prije nego nastavite čitanje, pokušajte sami odgovoriti.

Primjeri koji govore o batini s dva kraja, ne govore da je jedan bolji, a drugi gori, nego da su oba loša, samo što se stanje može okrenuti: onaj koji je dobivao batine može dohvatiti batinu s drugoga kraja i preokrenuti situaciju u svoju korist. Izričaj *batina ima dva kraja* znači da se ne zna tko će gore proći: napadnuti ili napadač, da na to treba misliti. U konkretnom kontekstu taj izričaj može biti upotrebljen u posebnim situacijama. Tako je S. Kolar u humorističkoj pripovijesti *Natrag u naftalin* napisao:

„A povrh svega, ako se batina okrene, jer gospodin doktor Klokočki bijaše realista, i Njemačka izgubi rat, a s njome propadne i ta nesretna NHD, onda će u inozemstvu kao mali diplomatić lakše izbjeći kazni i osveti...”

Specifičnost je toga primjera u tome što se doktor Klokočki nada da bi on i u tom slučaju mogao dobro proći.

A Goran Kovačić u pripovijesti *Probuđeni djedovi* upotrebio je isti izričaj u kontekstu u kojem pastirče nazvano Perce u društvu s drugovima trpi jedne nevolje, a kod kuće druge: „A kod kuće dohvatili batinu s drugoga kraja!”

Kad Šenoa piše „Pepika je držala oba kraja batine u svojoj ruci”, tada to

znači da je Pepika u svojoj ruci držala situaciju, da je bila gospodar situacije.

U izričajima *izvući deblji kraj*, *izvući tanji kraj* batina se i ne spominje premda je veoma vjerojatno da su ti izričaji nastali u vezi s batinom. Kad dobivate batina, tada je svejedno koji se kraj izvuče. Razlika je samo u tome što se batina-prut drži za deblji kraj, a udara tanjim, a batina-toljaga, drži se za tanji kraj, a udara debljim. Odatle izričaji *izvući deblji kraj*, *izvući tanji kraj* znače isto: prolazite jednako loše koji god kraj izvukli. Teško je vjerovati da je tako pogotovu što i u nekim lingvističkim djelima nalazimo različita tumačenja.

U Rječniku dviju Matica s. v. *kraj* u opisu izričaja *deblji kraj izvući* daju se dva značenja: a) *pri diobi dobiti bolji, vredniji dio*; b) *vrlo loše proći*, ali se za prvo značenje ne daju nikakve potvrde, a za drugo značenje Matavuljev primjer (zabunom označen kao Mulabdićev): *Ako te tuže, ne boj se, izvući će oni deblji kraj*.

U Matešićevu Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika s. v. *kraj* za izričaj *izvlačiti, izvući (povući) deblji kraj* daju se dva značenja: 1) *pri diobi dobiti bolji/vredniji dio*; 2) *loše/slabo proći u kakvu poslu; nadrljati, nastradati*. Prvo je značenje oprimjereno navedenim Matavuljevim primjerom (koji je i ovdje pogrešno naveden kao Mulabdićev) iako i bez provjeravanja, iz samoga primjera jasno proizlazi da ne pripada tom značenju. Drugi je primjer za isto značenje označen s *Red.*, što znači *Redakcija*, a to praktično znači da je primjer izmišljen i da je zato njegova dokazna moć veoma slaba, zapravo nikakva. (Zbog

toga bi bilo zanimljivo razmotriti sve primjere u tom rječniku označene s *Red.*, kojih ima nenormalno mnogo, a često su veoma nategnuti.)

Skupljanje potvrđenih primjera pokazuje da oba izričaja znače isto pa su u Rečniku SANU opisani jednako jer su se autori držali samo potvrda koje su imali, a nisu ih izmišljali. A teoretski se i može pretpostaviti da je tako jer bi u priopćavanju bilo neprilično da je izraz *izvući deblji kraj* dvoznačan, da znači *'proći, i bolje i gore*. Često se ne bi znalo kako je tko prošao.

No zanimljivo je nešto drugo. Primjeri pokazuju da se za istu situaciju u srpskom književnom izrazu upotrebljava i izričaj *izvući deblji kraj*, a u hrvatskom *tanji*. Od 12 skupljenih primjera za deblji kraj jedanaest je srpskih pisaca. Kao primjer navodim samo tri:

„To je značilo ultimatum. Naravno, slabija strana, bez saveznika, ili bolje reći, tek s jednim omatorelim, dugouhim kopitarem kao saveznikom, morala je izvlačiti deblji kraj” (Veljko Petrović). – „On je, kanda, u životu uvijek i u svemu izvlačio deblji kraj, pa evo i sad, u koloni, našao se bez druga, bez sagovornika” (Branko Ćopić). – „Četnici izvukli deblji kraj u Nevesinju i bačeni zajedno s Italijanima ... u Mostar” (Vladimir Dedijer).

Za izričaj *izvući tanji kraj* našlo se pet primjera od kojih su tri hrvatskih pisaca, a njima valja pribrojiti i četvrti Vladana Desnice:

„Narodni su rijekovi ... izvukao je tanji kraj (zlo je prošao) (Marcel Kušar). – „Seljakovo nije, da se s gospodom svađa. Vazda će izvući tanji kraj” (Alija Name-tak). – „Pekao ga je prekora što je iz-

vukao tanji kraj” (V. Desnica). – „To pitanje, koje posljednjih mjeseci prilično opterećuje odnose između crkve i države u Francuskoj, podjednako je značajno za obje strane, ali se čini da će crkva ipak izvući tanji kraj” (Nenad Ivanković).

Po jedan suprotan primjer na svakoj strani takve je naravi da se zaista može reći kako iznimka potvrđuje pravilo.

Iako 17 primjera nije velik broj, ipak nerazmjer između potvrde za deblji i tanji kraj neće biti slučajna, nego će odražavati područja upotrebe jer hrvatski pisci u istom značenju češće upotrebljavaju izričaj *izvući kraći kraj*. Od 15 potvrda za *izvući kraći kraj* sve su od hrvatskih pisaca. Evo četiriju potvrda:

„...bojim se da bi mi potegnuti mogli kraći kraj” (A. Šenoa). – „U tučnjavama s drugom djecom uvijek sam izvlačio kraći kraj” (Ivo Kozarčanin). – „Jedan drugome pomaže pazeći da i sam ne povuče kraći kraj” (August Cesarec). – „Čini se gotovo nemogućim da netko prima plaću za nerad, a da drugi koji ukazuje na nelogičnost toga izvuče kraći kraj. Pa, ipak, i to se događa” (Vjesnik. 12. 1. 1983. 3).

Taj je izričaj očito postanjem iz običaja da se neugodan posao dodjeljuje tako da se izvlače šibice ili konci od kojih je jedan kraći pa takav posao zapadne onoga tko izvuče kraći. No kao izričaj ima isto značenje kao *izvući tanji kraj, izvući deblji kraj*.

Zanimljivo je da se nije našla ni jedna potvrda za *izvući dulji kraj*. To opet neće biti slučajno, nego je veoma velika vjerojatnost da se taj izričaj i ne upotrebljava.

Stjepan Babić